

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن
و کشاورزی خراسان رضوی
دفتر کشاورزی

نگاهی کوتاه بر مهمترین چالش‌های بخش کشاورزی استان

دفتر کشاورزی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی

نگاهی به وضعیت کشاورزی استان خراسان رضوی

استان خراسان رضوی به واسطه اقلیم مناسب به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی کشور به شمار می‌آید و در تولید انواع محصولات باغی و زراعی رتبه سوم در کشور را دارا می‌باشد. این استان در تولید گیلاس، خربزه، طالبی، زعفران و آلو رتبه اول، در تولید پسته و چغندر قند رتبه دوم و در تولید انگور و بادام رتبه چهارم را دارد.

خراسان رضوی در سطح زیرکشت محصولات باغی رتبه دوم و در میزان تولید این محصولات رتبه ششم - در سطح زیر کشت محصولات زراعی رتبه ششم و در تولید این محصولات رتبه سوم کشوری را دارد.

همچنین در این استان محصولات دیگری مانند گندم، عدس، نخود، گردو، گوجه فرنگی، سیب زمینی، بادمجان، پیاز، زردآلو، هلو، سیب، گلابی، به... تولید می‌شود.

- سطح زیر کشت اراضی زراعی و باغی استان خراسان رضوی - حدود ۱ میلیون هکتار
- سطح زیر کشت اراضی زراعی استان (رتبه ششم در کشور) - ۶۲۷ هزار هکتار = (۴۵۰ هزار هکتار کشت زراعی آبی و ۱۷۷ هزار هکتار کشت زراعی دیم)
- سطح زیر کشت اراضی باغی استان (رتبه دوم در کشور) - ۳۶۲ هزار هکتار = (۳۱۰ هزار هکتار باغات آبی و ۵۲ هزار هکتار باغات دیم)
- حجم تولید محصولات زراعی و باغی خراسان رضوی (رتبه سوم کشور) - بیش از ۵ میلیون و ۹۰۲ هزار تن
- حجم تولید محصولات زراعی (رتبه سوم کشور) - بیش از ۴ میلیون و ۸۲۸ هزار تن
- حجم تولید محصولات باغی (رتبه ششم کشور) - حدود یک میلیون و ۷۳ هزار تن
- خراسان رضوی همچنین رتبه دهم کشور در مساحت و تولید کشت‌های گلخانه‌ای را در اختیار دارد (نیازمند جذب سرمایه و حمایت‌های دولت)
- سهم بخش کشاورزی استان خراسان رضوی از کل ارزش افزوده کشاورزی کشور در سال ۱۴۰۰ - ۶/۹ درصد بوده است. میتوان گفت: توسعه کشت‌های گلخانه‌ای و آبیاری‌های صنعتی از سویی و توسعه کشت‌های صنعتی در تقویت سهم استان به رغم کاهش سهم اشتغال این بخش از ارزش افزوده کشور مؤثر بوده است.
- همچنین بخش کشاورزی در استان خراسان رضوی، با سهم تقریبی ۴۰ درصدی از کل ارزش ناخالص تولید در این منطقه، به عنوان یکی از پایه‌های اقتصادی و حیاتی محسوب می‌شود اما همچنان با چالش‌هایی مواجه است

بخش کشاورزی نیازمند تدوین برنامه جامع استراتژی مدیریت ریسک است. کشاورزی استان خراسان رضوی هنوز به لحاظ مدیریت مصارف آب و میزان بهره‌وری و توسعه کشت‌های گلخانه‌ای در کشور وضعیت مطلوبی ندارد و انتقادات زیادی به مدیریت منابع و مصارف مادی و معنوی این بخش اقتصادی استان چه از سوی مدیران دولتی و چه از سوی بخش خصوصی وجود دارد. به طور کلی، توجه به بهره‌وری، مدیریت منابع آبی، آموزش کشاورزان و تعادل در قیمت‌گذاری می‌تواند به حل برخی از چالش‌های کشاورزی در خراسان رضوی کمک کند.

برفی از اهم چالش‌های این بخش در استان به شرح زیر می‌باشد:

اهم چالش های بخش کشاورزی استان خراسان رضوی

۱. **بهره وری پایین:** بهره‌وری کشاورزی پایین در استان یکی از مشکلات جدی این بخش است. مشکلات بخش کشاورزی استان هر چه باشد، صرفنظر از تأثیر عوامل بیرونی، نشانه هایی از نازل بودن بهره وری را به وضوح میتوان در آن پیدا کرد که در این خصوص بهبود تکنیک‌های کشاورزی و آموزش به کشاورزان بطور جد باید توسط سازمان متولی و سایر بخش های وابسته برنامه ریزی و اجرا شود. از جمله مهمترین راهکارهای بهبود شاخص بهره وری بخش کشاورزی می توان به موارد زیر اشاره نمود:
 - شناسایی نیروهای درونزا، نخبگان و متخصصین، فراخوان ایده های کارآمد، فراهم کردن شرایط برای استفاده از نظرات کارشناسی و تخصصی افراد صاحب نظر و اتخاذ تدابیر مناسب برای تبدیل مقالات و نتایج مطالعات علمی به محصولات تجاری
 - ممنوعیت حضور افراد حقیقی و حقوقی غیرتخصصی در امور اجرایی و تصمیم گیری در بخش کشاورزی و انتصاب ضابطه مند مدیران
 - مدیریت نیروی مازاد تولید اولیه کشاورزی و انتقال آن به کسب و کارهای کشاورزی و توجه به توسعه فعالیتهای پسین و پیشین کشاورزی.
 - به کارگیری روش های علمی و به روز در راستای ارتقای تولیدات گیاهی و دامی مانند گسترش تولیدات گلخانه ای - شیوه های کشت نوین هیدروپونیک و ایروپونیک؛ گسترش دوقلو زایی در دامها و توسعه پرورش دامهای دومنظوره و ...
۲. **کمبود آب:** مشکل کمبود آب در کشاورزی، در مناطق خشک و نیمه خشک و به ویژه در استان خراسان رضوی، یک چالش مهم است. این استان با توجه به دارا بودن رتبه ششم در سطح زیر کشت اراضی زراعی و رتبه دوم سطح زیر کشت اراضی باغی، چهارمین استان پرمصرف آب در بخش کشاورزی در کشور است و این درحالیست که از لحاظ منابع آب زیرزمینی یکی از بحرانی ترین استانهای کشور است.
 - تدوین برنامه ای جامع در بخش کشاورزی استان در استفاده بهینه از منابع آبی و ترویج روش های آبیاری موثر و ارتقا عملکرد در واحد سطح از طریق افزایش بهره وری منابع و عوامل تولید (اعم از نیروی انسانی، منابه طبیعی، منبع تولید کود و بذر و ..)
۳. **نرخ خرید تضمینی محصولات کشاورزی از جمله گندم:** نرخ خرید تضمینی گندم و چند نرخی بودن این محصول مشکلاتی را برای کشاورزان ایجاد می کند
 - تعادل در قیمت گذاری و حمایت دولت و پرداخت به موقع مطالبات گندمکاران در فصل برداشت و فروش گندم به دولت، می تواند بهبودی را به همراه داشته باشد.
۴. **ناترازی در تراز تجاری - بخش از این ناترازی ها ناشی از افزایش واردات نهاده های که اجتناب ناپذیر است اما چالش اصلی در جهت رفع رفع پیمان سپاری و تعهد ارزی در صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی است -** الزام به رفع تعهد ارزی محصولات کشاورزی و در استان خراسان به ویژه در خصوص زعفران، به عنوان محصول استراتژیک در استان (صادرکننده مجبور به خرید یا تولید محصول با محاسبه قیمت بازار است و در نهایت مجبور است ارز را کمتر از قیمت خرید محصول به بانک مرکزی و دولت بفروشد (تصمیم بانک مرکزی بر برگشت ارز حاصل از صادرات از سال

اهم چالش های بخش کشاورزی استان خراسان رضوی

- ۱۳۹۷) که در این قانون اقتضائات بنگاه های کوچک و متوسط دیده نشد و این در حالیست که بیشتر صادرات محصولات کشاورزی در کشور به دست این بنگاه ها انجام میشود
۵. **لزوم توجه به سیاست کشت فراسرزیمینی در استان و تدوین برنامه اجرایی** - به نظر می رسد نمی توان بر روی حمایت دولت در کشت فراسرزیمینی تکیه کرد بلکه بخش خصوصی باید با اتکا به توانمندی، تجربه، ارتباطات و شرایط خاص خود در این حوزه ورود پیدا کرده و زمینه ها را فراهم سازد. علاوه بر این فعالان حوزه کشت فراسرزیمینی می توانند از طریق نوآوری، توجیه اقتصادی این نوع کشت را افزایش دهند که البته لازمه آن فراهم سازی زمینه فعالیت و رفع موانع در حوزه قرنطینه- گمرک و ... موجود است
۶. **بازار نابسامان**- باید تاکید کرد که در حال حاضر تولیدات کشاورزی در حال از دست دادن مزیت نسبی هستند (به علت افزایش و بالا بودن قیمت های تمام شده آنها) و از طرف دیگر دولت ها سیاست های متعددی نظیر افزایش قیمت تضمینی یک محصول خاص را تعقیب یا سیاست عدم اجازه واردات را اعمال کرده اند که نشان دهنده تشدید نبود تعادل قیمت ها و افزایش قیمت تمام شده و مشکل دسترسی جامعه به مواد غذایی شده است
۷. **تامین سهم دولت در سرمایه صندوق توسعه حمایت از بخش کشاورزی استان**- تا کنون علیرغم پیگیری های متعدد مقامات استانی و شورای گفت و گوی استان هنوز اقدامی در جهت تاین سهم ۴۰ درصدی دولت در صنوق استان انجام نشده است
۸. **کمک به توسعه کشت های گلخانه ای در استان** از طریق حمایت های لازم و به عنوان مثال ارائه تسهیلات ارزان قیمت مشابه تسهیلات سیستم های آبیاری از محل تسهیلات تبصره ۱۸
۹. **ناترازی انرژی** - لزوم توجه و برنامه ریزی در جهت به حرکت به سمت استفاده از انرژی های تجدیدپذیر خورشید و باد
۱۰. **فقدان دید جامع در تدوین الگوی کشت بهینه** و فقدان سیاست های مناسب در تمرکز کشت محصولات مناسب در مناطق مستعد و رعایت صحیح الگوی کشت
۱۱. **نبود توجه کافی کشاورزان به پیشرفتهای علمی و دانش کشاورزی**- که منجر میشود عمده فعالان در این بخش به شیوه سنتی تولید خود ادامه دهند.
۱۲. **سالخوردگی بخش کشاورزی**- یکی از موارد مهم در تحلیل نیروی کار بخش کشاورزی، که بر بهره وری تولید تأثیر دارد، ترکیب سنی شاغلان در بخش است
۱۳. **غفلت از فعالیتهای ترویج کشاورزی**- نقش و اهمیت مهم آموزش و ترویج در این بخش- این وظیفه وزارت جهاد کشاورزی است که از طریق تشکلهای بخش خصوصی و یا در صورت ضرورت به طور مستقیم، بتواند خدمات مشاوره ای را با کیفیت لازم در اختیار علاقه مندان و سرمایه گذاران قرار دهد.
۱۴. **خردشدن اراضی کشاورزی**- آمارها نشان میدهد بطور کل در کشور و استان وضعیت خرده مالکی بدتر، تعداد خرده مالکان بیشتر و زمین های کشاورزی خردتر شده اند
۱۵. **در اختیار نداشتن ابزارهای مالی و اعتباری بین الملل و عدم استفاده از ظرفیت بالقوه بازار سرمایه و سایر نوآوریهای مالی**

اهم چالش های بخش کشاورزی استان خراسان رضوی

- تأمین اعتبارات از طریق صندوق های خودیار محلی، کشاورزی قراردادی و زنجیره ارزش، بورس های کالا (انواع قراردادهای از جمله قراردادهای آتی)، عرضه سهام در بورس اوراق بهادار، صندوق های مخاطره پذیر و غیره اشاره کرد که به صورت کم هزینه تر و سریعتر، نیازهای مالی کارآفرینان را تأمین میکنند
- ۱۶. سطح نامناسب ایمنی غذایی در محصولات کشاورزی و عدم تولید محصولات کشاورزی مطابق با استانداردهای سلامت روز دنیا- میزان مصرف نهاده های شیمیایی در بخش کشاورزی، به خصوص کانون های اصلی تولید، بنا به دلایل مختلف از روند مناسبی برخوردار نیست. هنوز برخی از سموم قدیمی و خطرناک و غیرمجاز در تولید محصولات کشاورزی استفاده میشوند
- ۱۷. کمبود نقدینگی- تأمین سرمایه در گردش و تأمین نیروی انسانی و مسایل مالیاتی از مهمترین چالش های صنایع غذایی است
- ۱۸. چالش انحصارگری در واردات نهاده های دامی به کشور - لزوم همراهی تمامی تشکل های استان در تشکیل کنسرسیوم واردات نهاده های استان
- ۱۹. پایین بودن نسبت سرمایه به تولید در بخش کشاورزی- اختصاص سهم اندک سرمایه گذاری در مقایسه با سهم ۴۰ درصدی از کل ارزش ناخالص تولید در استان نشان میدهد همواره بین سهم بخش کشاورزی از GDP و سهم این بخش از موجوی سرمایه و سرمایه گذاری کل یک شکاف عمیق وجود دارد
- به ازای هر یک میلیارد ارزش افزوده ایجاد شده در بخش کشاورزی به سرمایه کمتری نیاز است تا برای ایجاد همین ارزش افزوده در بخش صنعت- این نشان دهنده جایگاه ویژه بخش کشاورزی در خلق ارزش افزوده و رشد اقتصادی است.
- موجودی سرمایه به ازای هر نفر نفر نیروی کارگر در بخش های مختلف اقتصادی به عنوان یک شاخص از دیگر شاخص های اندازه گیری کارایی سرمایه گذاری است و آمارها نشان می دهد موجودی سرمایه در بخش کشاورزی نسبت به سایر بخشها بسیار کمتر است.
- از طرف دیگر بخش کشاورزی به منظور ایجاد اشتغال برای ۱۰۰ نفر، موجودی سرمایه کمتری نیاز دارد، این در حالی است که برای همین اشتغال ۱۰۰ نفری در بخش صنعت (حداقل سه برابر سرمایه بیشتر) و خدمات (۵ برابر سرمایه بیشتر) نیاز است.
- بنابراین با توجه به مشکل اشتغال در کشور و همچنین کمبود سرمایه برای ایجاد اشتغال و تولید، سرمایه گذاری در بخش کشاورزی به ویژه کشاورزی نوین و بهره ور میتواند راهگشا باشد البته با در نظر گرفتن سایر محدودیت هایی نظیر خشکسالی، کمبود منابع آب و ریسک بالای تولید